Yaşadıkça Eğitim, Cilt 31, Sayı 1, Yıl 2017, s. 103-124.
Education for Life, Volume 31, Issue 1, Year 2017, pp. 103-124.

İlkokul 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Okul Algısı *

Muhammet Ü. ÖZTABAK**

Öz: Bu araştırma, İstanbul Bahçelievler ilçesindeki bir devlet ilkokulunda öğrenim görmekte olan 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin okula yönelik algılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden Durum Çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 70'i 1. sınıf, 70'i 4. sınıf olmak üzere toplam 140 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılarak toplanan veriler, betimsel analiz yaklaşımı ile yorumlanmıştır. Araştırmada "Öğrencilere göre okulun anlamı nedir?" ana teması incelendiğinde, alt temalarda ortak olarak görülen, eğitim öğretim sürecindeki unsurlar ile öğretmen ve dersle ilgili kavramlardır. Ayrıca araştırmanın diğer ana temasını oluşturan "Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algıları nelerdir?" sorusuna ait ortaya çıkan alt temalarda öğretmen, ders, fiziki unsurlar ve arkadaş ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: dörtgenler, geometri, kavram imajı, sınıflandırma, şekiller, tanım

Relations among Quadrilaterals: 7th Grade Students' Concept Images

Abstract: This research aims to reveal the perceptions of the first and fourth grade students, studying in a public primary school in Istanbul Bahçelievler district. The case study research design was used as a part of qualitative research method. The study group consists of total 140 students; of whom 70 students are first graders and 70 are fourth graders. Focus group interviews were conducted with the students and data was interpreted with a descriptive analysis approach. The main theme of study focused on the following question: "What does school mean for students?" and it was found that all the sub themes align with the notions of "teacher and course related topics". Also, the other main question, "What are the emotional perceptions of students related to the school?" showed that sub themes are shaped with the notions of "teachers, lessons, physical elements and friends".

Keywords: School perception, metaphor, primary school, student

Okul, önceden belirlenmiş hedef davranışları öğrencilere kazandırmak amacıyla inşa edilmiş sosyal bir sistemdir (Özdemir ve Kalaycı, 2013). Okul, kendine özgü yapısı, amaçları ve işlevleri olan bir örgüttür. Ailenin yanı sıra, çocukların ve gençlerin toplumsallaşmasında önemli roller üstlenen bir kurumdur (Öğülmüş ve Çok, 1996, akt. Çalık, 2008, s. 7). Akey'e

---

* Bu çalışmanın ilk hali, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde (Niğde, 16-18 Nisan 2015) poster bildiri olarak sunulmuş ve geliştirilerek makale olarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye, muoztabak@fsm.edu.tr

göre (2006) ise okul öğrencilerin aidiyet ve yaratıcılık duygularını artıran, aynı zamanda onları yetişkinlerin dünyasına hazırlayan bir kurumdur.

Okulun ontolojik nedeni; planlı etkinlikler aracılığı ile öğrencilerde istendik yönde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlar kazandırmaktır. Fakat okulun bu işlevlerini yerine getirip getiremediği tartışmalı bir konudur (Özdemir ve Kalaycı, 2013). Akdemir (1980), okulu toplumun örgün eğitim amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurulmuş olan sosyal bir kurum olarak tanımlarken, okulun öğrencilerin içinde uzun bir süre yaşayacağı bir ortam olduğunu da vurgular. Okulu öğrencilerin çalıştığı, yaşadığı, yeni davranışlar edindiği, yeteneklerini fark ettiği ve geliştirdiği, sosyal ilişkilerde bulunduğu, problem çözme yeteneğini kazandığı, başarı duygusunu tattığı karmaşık bir yapı olarak da belirler.

Algı, bir cismin, bir olgu ya da bir olayın mekânda bir yere yerleştirilmesi ve bir bütün olarak kavranmasıdır; insanın çevresindeki meseleleri, nitelikleri ve ilişkileri duyu organları yoluyla elde etmesi, tanıması, anlaması ve anlamlandırmasıdır (Göksu, 2007). Algılar gerçektir, çünkü insanlar onlara inanırlar (Saydam, 2005, s. 38). Yani algılar nasıl yorumladığımız, neye inandığımız ve nasıl davrandığımız sonucu oluşur. Değer yaratırlar ya da eksiltirler. Genelleştirilirler ya da sorunları çözerler. Gücümüz algılarımızdan kaynaklanır. Onun için birçok psikoloğun inandığı gibi algılama gerçekliktir (Stupak, 2000, s. 253, akt. Özer, 2012, s. 148).

Öğrenciler kendilerine özgü duygu, düşünce ve beklentileriyle okulu yetişkinlerden daha farklı algılarlar ve bu farklılık nedeniyle okula karşı beklenenden farklı tepkiler geliştirirler (Çalık, 2008). Okul algısı; düzenli olarak okul ortamında bulunan öğrenci, öğretmen ve idari personelin okulu nasıl anlamlandırdığı ve okulu nasıl anladığıdır. Bu algı kişiden kişiye değişir yani bireyseldir, deneme ve öğrenme yoluyla ortaya çıkar. Yiğit ve Bayrakdar'a göre (2006), öğrencilerin okulla ilgili algılarını öğrencilerin yetenekleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, ailede okula gösterilen ilgi, anne-baba ve çocuk ilişkisinin niteliği, okulda verilenlerle ailede verilenlerin tutarlı olması, onlardan beklenen performans, cinsiyet, akademik başarıları, toplumsal destek, farkındalık, öz saygı, hoşa giden faaliyetler, sağlık ve stres etkilemektedir.

Öğrencilerdeki okul algısı, öğrencilerin okula bağlılıklarıyla da ilişkilidir. Okul bağlılığı temel olarak, öğrencilerin okuldaki etkinliklere katılımı ve kendilerini okulla özdeşleştirmeleri şeklinde tanımlanabilir (Özdemir ve Kalaycı, 2013). Okul bağlılığının davranışsal, duygusal ve bilişsel olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Davranışsal boyut, öğrencilerin okullardaki akademik ya da sosyal etkinliklere katılımını içermektedir. Duygusal boyut ise öğrencilerin öğretmenlerine, sınıf arkadaşlarına ve okula yönelik sergilediklerini olumlu ya da olumsuz tepkilerden oluşmaktadır. Bilişsel boyut da öğrencilerin öğrenmeye yönelik sahip oldukları psikolojik yatırımdır (Jimerson vd., 2003). Ayrıca okula bağlı bir öğrencinin okulun eğitsel amaçlarına yönelik sadakat duygusu taşıması ve bu bağlamda okulu olumlu bir yer olarak algılaması beklenebilir (Özdemir ve Kalaycı, 2013).

Okulun iklimi de öğrencilerin okulu algılayışlarına etki eden faktörlerdendir. Ayrıca dolaylı yoldan öğrencilerin okul bağlılığını da etkilemektedir. Bir okulun iklimi, o okulu

diğer okullardan ayıran ve üyelerinin davranışlarını etkileyen içsel özelliklerin tümünü yansıtır. Birey açısından kişilik ne ise okul açısından da iklim odur. Örneğin; öğrenciler olumsuz, hoş olmayan ya da arzu edilmeyen bir iklimin olduğu veya kendilerini dışlanmış hissettikleri bir okula gitmek istemezler (Özdemir vd., 2010). Okul ikliminin başarı, destek ve güvene dayalı olması, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin öğrencilerle iyi ilişkiler kurması ve onları desteklemesi, öğrencilerin okulda iyi arkadaşlıklar edinmesi, okulun fiziki ortamının ve sosyal etkinliklerinin yeterli olması, akademik programların öğrencilerin gelişimini desteklemesi ve şiddetten arınık güvenli bir okul iklimi, öğrencilerin okuldan memnuniyetini arttırarak onların okula daha fazla bağlanmalarına yardımcı olabilir (Özdemir vd., 2010).

Okul yaşamının niteliği de öğrencilerin okula karşı olumlu tutum geliştirmeleri bakımından belirleyici olabilmektedir. Bu kapsamda okulların başta fiziki olmak üzere koşullarının iyileştirilmesi, okul içi yönetsel pratiklerin öğrencileri koruyucu ve geliştirici bir nitelikte olmasının sağlanması ve öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesi önerilebilir. Bu ve benzeri çabalar, öğrencilerin okulu daha olumlu algılamalarına, bunun ise istendik eğitimsel hedeflere daha rahat ulaşılmasına katkı sağlayabilir (Kalaycı ve Özdemir, 2013).

Patama'ya göre (2003), literatürde bu konuda yapılan araştırmalara sıklıkla rastlanmasa da öğrencilerin yetiştirildikleri aile yapısı da okula yönelik algılarını etkilemektedir. Steinberg'in (1996) yaptığı bir araştırma ailelerin okulla ilgili katılımlarının artmasının okul algısını olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Öğrencilerin okula yönelik olumlu görüşlerinin ailenin okula katılımı ile doğru orantılı olduğu düşülmektedir (Patama, 2003).

Öğrencilerin sınıf düzeylerinin farklılığı da okula yönelik algıyı etkileyebilmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin okuldan beklentileri de artmaktadır. Bu da okula daha eleştirel bakmalarına neden olmaktadır. Ayrıca okulu olumlu algılayan öğrenciler, okulda karşılaştıkları problemlerle etkin bir biçimde başa çıkmaktadırlar. Koşulları değiştirilebilir olarak algılamakta, karşılaştıkları zorlukları fırsat olarak değerlendirmektedirler (Çalık, 2008).

Birey doğumundan ölümüne kadar etkileşimde bulunduğu ailesi, yakın çevresi, okul ortamı, iş ortamı ve benzeri ortamlardan farklı şekillerde etkilenmektedir. Bu etkileşimler sonucunda çevresindeki gelişimlere ve insanlara karşı içinde bulunduğu psikolojik durumu, ihtiyaçları, ilgileri, eğitim düzeyi, geçmiş yaşantı ve deneyimlerine uygun davranışlar gösterir (Öztürk, 1993). Aile dışındaki hiçbir toplumsal kurum, bireyler ve onların gelecekleri üzerinde okullar kadar etkili değildir (Kayhan ve Eroğlu, 1999).

Öğrencilerin okula yönelik olumlu/olumsuz algılarının, eğitim-öğretim hayatlarındaki pek çok olumlu/olumsuz davranışın yordayıcısı olabileceği düşünülmektedir. Akey (2006) öğrencilerin, öğretmenlerini, ailelerini ve arkadaşlarını olumlu algılamalarının onların okula yönelik güdülenmelerini artırdığını belirtmiştir. Özdemir ve Kalaycı (2013) yaptıkları araştırmada, okul algısının okul bağlılığının anlamlı bir yordayıcısı olduğu, öğrencilerin okul algılarının olumlu yönde geliştirilmesinin, onların okula yönelik bağlılıklarını da geliştirebileceği sonucuna ulaşılmıştır. McGinnis (1998, akt. Çalık, 2008) ise okulu ve geleceği

olumlu algılayan öğrencilerin, okulda karşılaştıkları problemlerle etkin bir biçimde başa çıktıklarını, koşulları değiştirilebilir olarak algıladıklarını ve karşılaştıkları zorlukları fırsat olarak değerlendirebildiklerini belirtmektedir.

Bu nedenle insan yaşamının önemli bir bölümünün geçtiği ve insan yaşamına yön veren "okul" kurumunun nasıl algılandığı önem kazanmaktadır. Alanyazın incelendiğinde ilkokul seviyesindeki öğrencilere yönelik okul algısı çalışmalarının çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Okula ilk adımını atan birinci sınıf öğrencileri ile aynı kademenin son sınıflarını oluşturan dördüncü sınıf öğrencilerinin okul algıları ve bu algıların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular; yönetici, öğretmen, psikolojik danışman ve velilerin farkındalıklarını artırması ve öğrencilerin olumlu okul algısı edinmeleri yönünde yol gösterici ve yarar sağlayıcı olması bakımından önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ilkokul 1. ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin okula yönelik algılarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaca uyumlu olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Öğrencilere göre okulun anlamı nedir?
2. Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algıları nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden "Durum Çalışması" deseni kullanılmıştır. Yin'e göre (1984) durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013). Durum çalışması, bir sınıf, bir mahalle, bir örgüt gibi doğal bir çevre içinde gerçekleştirilir ve çalışmaya konu olan ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada ilkokul öğrencilerinin gözünden "okul algısı" incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma, İstanbul ili Bahçelievler ilçesi Yenibosna semtinde bulunan bir devlet ilkokulunda yapılmıştır. Yenibosna semti, çoğunlukla düşük-orta ekonomik gelirli insanların oturduğu bir semttir. Okula gelen öğrenci, daha çok düşük ve orta sosyo-ekonomik profili temsil etmektedir. Okulun toplam öğrenci mevcudu 2417 olup, 102 öğretmen çalışmaktadır. Okul ikili öğretim yapmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubu, 70'i (36 kız, 34 erkek) 1. sınıf, 70'i (36 kız, 34 erkek) 4. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 140 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi (convenience sampling) yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin araştırmaya katılımı, gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır.

Araştırmada 1. ve 4. sınıfların seçilmesinin sebebi, ilkokulun ilk ve son sınıfı olmasıdır. Öğrencilerin ilkokulun her sınıf seviyesindeki okul algılarını yani tüm süreci araştırmak yerine, girdi ve çıktı arasındaki yani ilkokula başlarken ve ilkokulu bitirirken edindikleri okul algılarındaki farklılıkların ve değişikliklerin, sınıf ve cinsiyet değişkenleri temel alınarak incelenmesi tercih edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; odak grup görüşmesi yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Powell ve diğerlerine göre (1996, s. 499) odak grup görüşmesi "araştırmacı tarafından seçilmiş ve bir araya getirilmiş bir grup insanın kendi deneyimlerinden yola çıkarak araştırmaya konu problem hakkında görüş belirtmeleri ve tartışmalarıdır" (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 180).

Araştırmada öğrencilere, iki ana tema altında, her bir ana tema için dört soru olmak üzere araştırmacı tarafından hazırlanan toplam 8 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Ana temalar ve ilgili sorular aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmada ele alınan iki ana tema şu şekildedir;

1. Öğrencilere göre okulun anlamı
2. Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algısı

"Öğrencilere göre okulun anlamı" konulu temayı incelemek amacıyla öğrencilere dört görüşme sorusu yöneltilmiştir:

1. Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?
2. Okul sizin için ne demek? Okul sizin için neyi ifade ediyor?
3. Okulu bir şeye benzetmeniz istense, neye benzetirsiniz?
4. Okulunuzun ismi değişecek olsa ve okulun yeni ismini siz belirleyecek olsanız, okulun ismini ne koyardınız?

"Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algısı" konulu temayı incelemek amacıyla öğrencilere dört görüşme sorusu yöneltilmiştir:

1. Okuldayken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
2. Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?
3. Okulla ilgili en sevdiğim şey …….
4. Okulla ilgili en sevmediğim şey …….

Verilerin Toplanması

Görüşmeler, okul yönetiminin izni, öğrencilerin sınıf öğretmeni ve okul rehber öğretmeninin bilgisi dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulanma sürecinde öğrencilere görüşmenin amacı kısaca anlatılmış, öğrencilerin adı-soyadı gibi özel bilgilerinin istenmediği ve kimlik bilgilerinin hiçbir yerde geçmeyeceği, bu görüşmelerin gizli kalacağı, herhangi bir başarı ölçme aracı veya sözlü sınav olmadığı, soruları cevaplarken gerçek düşüncelerini söylemekten çekinmemeleri gerektiği öğrencilerin yaş özelliklerine uygun bir şekilde açıklanmıştır.

Öğrencilerle görüşmeye geçilmeden önce sıcak bir ortamın oluşturulmasına çalışılmış, öğrencilerin her biriyle kısa bir tanışma yapılıp ortama ısındırılmış, konuşmaları yönünde cesaretlendirilmiş ve teşvik edilmiş, bunun yanında tarafsız olmaya çalışılarak yönlendirme yapılmamıştır. Araştırmacı öğrencilerle samimi bir iletişim yakalamak adına tek tek ilgilenmiş, espri yapmış, her öğrenciye küçük bir çikolota ikram edilmiş ve öğrencilere isimleriyle hitap etmeye çalışmıştır. Öğrencilerin ortama çok çabuk sürede ısındıkları ve yabancılık çekmedikleri izlenmiştir. Araştırmacı, bir bilgi toplama aracı görevi görerek sürecin doğal bir üyesi haline gelmiştir.

Araştırma Kasım, Aralık 2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler organize edilerek yedişerli gruplar halinde okul rehberlik servisinde toplanmıştır ve görüşmeler burada yapılmıştır. Öğrenciler, herkesin birbirini görebileceği yuvarlak bir düzende oturtulmuştur. Rehberlik servisi iki büro takımı, iki dolap, bir masa ve sandalyelerden müteşekkil ferah, aydınlık ve havadar bir odadır. Öğrencilerin verdikleri cevapları not etmek amacıyla araştırmada Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı'nda öğrenim gören bir öğrenci görev yapmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde Strauss ve Corbin'in (1990) de önerdiği betimsel analiz yaklaşımı (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 255) uygulanmıştır. Betimsel analiz yaklaşımında, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2013):

a. Betimsel analiz için çerçeve oluşturma,

b. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,

c. Bulguların tanımlanması,

d. Bulguların yorumlanması.

Bulgular ve Sonuçlar

Araştırmada ele alınan iki ana tema; öğrencilere göre okulun anlamı ve okula ilişkin öğrencilerin duygusal algısıdır. Bu ana temalar ışığında ortaya çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur.

"Öğrencilere göre okulun anlamı" Konulu Ana Temaya İlişkin Bulgular ve Sonuçlar

"Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 1
Öğrencilerin "Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	f	Erkek	f
1. sınıf	Ders	12	Ders	11
	Öğretmen	4	Öğretmen	4
	Meslek	4	Resim	4
	Ödev	2	Okuma	4
	Resim	2	Yazma	1
	Yazmak	2	Teneffüs	1
	Okumak	2	Ödev	1
	Kitap	1	Çikolata	3
	Karne	1	Dondurma	1
	Teneffüs	1	Sinema	1
	Dondurma	2	Kardeşim	1
	Bisküvi	1	Ağaç	1
	Ispanak	1	Hiçbir şey	1
	Kek	1		
4. sınıf	Öğretmen	15	Ders	15
	Öğrenme	7	Öğretmen	7
	Okumak, yazmak	7	Öğrenmek	6
	Ders	7	Arkadaş	5
	Arkadaş	5	Ödev	3
	Öğrenci	5	Eğlenmek	3
	Sınıf	5	Bilgi	3
	Çalışma	5	Öğrenci	2
	Eğitim	4	Kitap	2
	Bilgi, bilgi kaynağı	3	Oyun	2
			Sınıf	2
			Yazı	2
			Yeni konular	2

Tablo 1'de görüldüğü üzere *"Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "ders, öğretmen, kek, bisküvi, ıspanak, dondurma, okumak, yazmak, meslek, teneffüs, resim, ödev, karne, kitap" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerinin verdiği cevaplar ise "sinema, öğretmen, çikolata, kardeşim, ders, okuma, yazma, resim, ağaç, teneffüs, hiçbir şey" şeklinde olmuştur. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 1 haricinde ayrıca "oynamak, sınav, okula başladığım ilk gün, sevgi-saygı, sıkılmak, tahta, kitap, bilim, hizmetli, bahçe, ödev, teneffüs, heyecan, matematik" şeklinde çeşitli cevaplar vermişlerdir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruyu Tablo 1'de geçenlerden farklı olarak "sorular, müdür, kültür, sınıf tahtası, teneffüs, zeka, bilim, cennet gibi bir yer" şeklinde cevaplamışlardır.

Öğrenciler bu soruyla ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir;

"Okul deyince aklıma öğretmenler ve arkadaşlar geliyor",

"Okul deyince aklıma bilgi kaynağı geliyor ve zihnimde ilköğretim canlanıyor",

"Öğrenciler, ödevler, öğretmenler, sınıflar ve daha nice şeyler geliyor",

"Okul deyince ilk aklıma heyecan geliyor",

"Öğretmenim aklıma geliyor ve öğretmenim bize matematik dersini anlattığı da kafamda canlanıyor".

"Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?" sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerin verdikleri cevapların % 87'si dersle ilgili, % 13'ü ise ders dışı kavramlarla ilgilidir. Erkek öğrencilerin cevaplarının % 77'si dersle ilgili, % 23'ü ders dışı kavramlarla ilgilidir. Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; eğitim-öğretim süreciyle ilgili unsurlar ve çocukların sevdiği yiyeceklerdir.

Öğrencilerin okul deyince zihinlerinde ilk canlananlar okula ait öğretmen, ders, vb. kavramlarıdır. Dersin öğretmenden daha fazla akla gelmesi ilkokul 1. sınıfta bile akademik öğretimin ne kadar öne çıktığını bize göstermektedir. Bu sınıf seviyesinde öğretmenin kişiliğiyle, davranışlarıyla, değerleriyle öne çıkarak çocuklara rol model olması beklenirken, tam tersine derslerin/müfredatın ağırlığının kendini hissettirmiş olduğunu düşündürmektedir. Bir başka açıdan baktığımızda 1. sınıfta bile ders dışı etkinliklerin akılda kaldığı ve çocuğun aklına ilk gelen kavram olduğunu da görmekteyiz. Ders dışı kavramların erkeklerde % 23, kızlarda ise % 13 olması, okullarda ders dışı akılda kalıcı etkinliklere az yer verildiği şeklinde de yorumlanabilir. 1. sınıf öğrencilerinde yiyecekle ilgili kavramların ön plana çıkması okul kantininden en çok satın aldıkları ve yedikleri yiyeceklerle ilgilidir. Ders dışı yaptıkları bu gibi ufak tefek etkinliklerin dahi akılda kalması dikkat çekicidir.

4. sınıflara baktığımızda da okul ve derslerle ilgili akademik çağrışımların daha da ağır bastığını görmekteyiz. Bu çağrışımların dışında erkeklerde sadece "oyun, cennet gibi bir yer", kızlarda ise "sevgi-saygı, oynamak, heyecan" kavramlarına rastlamaktayız. Okulun ders ve akademik kaynaklı imgeleri zihinde çağrıştırması doğal olmakla birlikte hayata dair, duyguya dair, geleceğe dair vizyoner imgeleri de zihinlerde canlandırması beklenmektedir. Bu da bize salt akademik başarıya odaklı bir öğretim sürecinin baskın olduğunu ve 1. sınıftan 4. sınıfa gelene kadar öğrencilerde az da olsa mevcut olan bu çağrışımların azaldığını göstermektedir.

"Okul sizin için ne demek? Okul sizin için neyi ifade ediyor?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 2
Öğrencilerin "Okul sizin için ne demek? Okul sizin için neyi ifade ediyor?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Ders	9	Ders	8
	Öğretmen	6	Öğretmen	8
	Okumak	3	Teneffüs	3
	Ödev	2	Ödev	2
	Kitap	2	Kitap	2
	Meslek	2	Yazmak	1
	Resim	1	Okuma	1
	Yazmak	1	Sevgi	3
	Bilgi	1	Güzel	3
	Sevgi	3	İyi	1
	İyi	2	Yemek	1
	Zenginlik	1	Arkadaş	1
	Eğlence	1		
4. sınıf	Öğrenme	9	Öğrenme	8
	Eğitim-Öğretim	5	Eğitim-öğretim	4
	Ders	5	Bilgi	3
	Bilgi, bilgi evi	5	Bilgi yuvası	2
	Mutluluk	4	Eğlence	2
	Çalışmak	3	Meslek	2
	Ödev	3	Ders	2
	Okuma-Yazma	3	Bilgi dolu ev	1
	Arkadaş	3	Bilgi madeni	1
	Ev	2	Disiplin	1
	Öğretmen	2	Oyun	1
	Eğlenmek	2	İyi bir gelecek	1

Tablo 2'yi incelediğimizde *"Okul sizin için ne demek? Okul sizin için neyi ifade ediyor?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "beğeni, meslek, zenginlik, okumak, yazmak, ders, öğretmen, resim, sevgi, kitap" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerin verdiği cevaplar ise "öğretmen, ders, teneffüs, arkadaşlar, okumak, yazmak, sevgi, kitap okumak, yemek, ödev" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 2 haricinde ayrıca "akıllılık, iş sahibi olmak, sınav, meslek, mesleğe ulaştıran ev, oyun, hayat, hayat kurtarır, sevinç" şeklinde çeşitlik cevaplar vermiştir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruyu Tablo 2'de geçenlerden farklı olarak "güzel bir dünya, karne, mutluluk, ev, çalışma, ilim, zeki olmak, gelecekteki başarılarım, sanat, her şeyim, okuma-yazma, sıkıntı, iyi bir şey" şeklinde cevaplamışlardır.

Öğrenciler soruyla ilgili kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

"Okul benim için öğrenmek demek ve benim için mutluluğu ifade ediyor",

"Okul benim için eğitim demek, okul benim için meslek ve eğitimi ifade ediyor",

"Bilgi evi demek, akıllılığı ifade ediyor",

"Okul benim için sonsuza kadar ders yapmak",

"Okul benim için bilgi yuvasıdır, okul benimiçin mesleğime ulaştıran bir evi ifade ediyor",

"Disiplin demek, okul bizim büyüyünce mesleğimizin olacağını ifade ediyor".

Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; eğitim-öğretim süreciyle ilgili unsurlar ve eğlenceli sosyal çevredir. Bu araştırma sorularına öğrencilerin verdikleri cevaplarda ortak olarak "ders, öğretmen, öğrenme, eğitim-öğretim, okumak, yazmak, bilgi, ödev" kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Bu soruların cevapları, yukarıda belirtilen *"Okul deyince aklınıza ilk ne geliyor? Zihninizde ilk ne canlanıyor?"* sorusunun cevaplarıyla paralellik arz etmektedir. Burada da dersle ilgili kavramlar ön plana çıkmaktadır. Benzer bir bulgu Öğülmüş ve Çok'un (1996) ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul imgeleri ve okula yükledikleri anlam ile ilgili yaptıkları araştırmada da mevcuttur. Bu araştırmada, öğrencilerin % 85'i okulu bilgi sağlayıcı bir yer, % 80'i sosyal çevre ve kişiler arası ilişkilerin yaşandığı bir yer olarak algılamaktadır.

"Okulu bir şeye benzetmeniz istense, neye benzetirsiniz?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 3

Öğrencilerin "Okulu bir şeye benzetmeniz istense, neye benzetirsiniz?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Ev	15	Ev	7
	Meyve (karpuz, nar, elma)	8	Meyve (karpuz, çilek, nar…)	7
	Ağaç-çiçek	6	Hayvan (kaplan, kedi, koyun…)	6
	Hayvan (kedi, tavşan, kelebek)	3	Çiçek	2
	Oyuncak	2	Kale	2
	Kale	1	Otel	1
	Lise	1	Bardak	1
			Kamyon	1
			İş yeri	1
			Bavul	1
			Kule	1
			Garaj	1
4. sınıf	Ev	11	Ev, yuva	9
	Bilgi ev, yuvası	4	Kitap, kütüphane	3
	Hiçbir şeye benzetemiyorum	3	Eğlenceli bir yer	3
	Ortaokul	2	Öğretici bir yer, bina	3
	İkinci yuva	1	Zekâ küpü	1
	Öğrenme merkezi	1	Yarış pisti	1
	Hayat	1	Bilgi dünyası	1

Tablo 3'e göre *"Okulu bir şeye benzetmeniz istense, neye benzetirsiniz?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "nara, oyuncağa, eve, ağaca, karpuza, elmaya, çiçeğe, çileğe, havuca, kelebeğe, kediye, kaleye, liseye, tavşana" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerinin verdiği cevaplar ise "bavula, eve, çiçeğe, ağaca, kelebeğe, karpuza, otele, iş yerine, garaja, kaleye, kuleye, kaplana, nara, kamyona, bardağa, koyuna, elmaya, aslana, mandalinaya, çileğe" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. Öğrencilere nedenleri sorulduğunda kimisi söylediklerinin en sevdiği meyveler, hayvanlar, araçlar olduğunu, kimisi öyle hissettiğini öyle düşündüğünü, kimisi de şekil olarak benzettiğini açıklamıştır. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 3 haricinde ayrıca "benimle birlikte büyüme, eğlenceli çalışma yuvası, bilgi kaynağı, kütüphane, hastane, eğitim yeri, büyük bir alan, yetimhane, öğretim yeri, kocaman bina, içinde güzel insanlar bulunan yer, her şeye benzetmek isterim" şeklinde çeşitli cevaplar vermiştir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruya Tablo 3'de geçenlerin dışında ayrıca "iş yeri, bilgi dolu bir beyin, havuz, hastane, villa, arsa, kitaba, arkadaşım, sokak, çocuk parkı, güzel bir yer" şeklinde cevaplamışlardır.

Öğrenciler soruyla ilgili aşağıdaki cevapları vermişlerdir;

"Eve benzetirim, okul bizim yuvamızdır",
"Bilgi evine ve hastaneye benzetiyorum",
"Ben okulu hiçbir şeye benzetmiyorum",
"Zeka küpüne benzetiyorum",
"Bir kitaba benzetirdim çünkü bazı sayfaları eğlenceli bazıları sıkıcı olduğu için".

Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; korunaklı ev (yuva) kavramı ve sevilen (meyve, hayvan) nesnelerdir. *"Okulu bir şeye benzetmeniz istense, neye benzetirsiniz?"* sorusuna her iki sınıfın öğrencileri de ilk sırada "ev" şeklinde cevaplamışlardır. 1. sınıflarda en çok eve, meyveye, hayvana, ağaç-çiçeğe benzetirken, 4. sınıflar en çok eve, bilgiye, kitaba, öğretici yere benzetmişlerdir. 1. sınıf öğrencileri daha çok okulla ilişki kurulamayan kavramları, kendi sevdikleri nesneleri/hayvanları/meyveleri tercih etmişlerdir. 4. sınıf öğrencileri ise daha çok "bir binası olan ya da herhangi bir yeri olan" kavramları tercih etmiştir. 1. sınıfların benzetmelerinde daha çok kendi dünyalarından ve hayallerinden kavramlar bulabilirken, 4. sınıfların benzetmelerinde daha çok okulla ilişkili kavramlara rastlamaktayız. Bu sonuçlar bize öğrencilerin yaşları ilerledikçe hayal dünyalarının daraldığını ve daha dar çerçevede düşündükleri yönünde bir ipucu verebilir.

"Okulunuzun ismi değişecek olsa ve okulun yeni ismini siz belirleyecek olsanız, okulun ismini ne koyardınız?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 4
Öğrencilerin "Okulunuzun ismi değişecek olsa ve okulun yeni ismini siz belirleyecek olsanız, okulun ismini ne koyardınız?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Hayvan (tavşan, kedi, kanguru…)	7	Hayvan (aslan, ördek, fil…)	7
	Lise	3	Atatürk	6
	Sınıf şubesinin ismi	3	Çiçek	3
	Ana	3	Okulun kendi ismi	3
	Çalışkanlar	2	Çalışkanlar	3
	Öğretmeninin ismi	2	Öğretmeninin ismi	2
	Ağaç	2	Süs	1
	Çiçek	1	Karnabahar	1
	Gül	1	Resim defteri	1
	Güzeller	1	Güzel, büyük, başarılı…	1
	Hayvanat bahçesi	1		
	Atatürk	1		
	Melek, Boyalı, Çocuk, Kalp	1		
4. sınıf	Atatürk	7	Aynı isim kalsın	6
	Öğrencinin kendi ismi	5	Futbol takımı isimleri	3
	Yenibosna	2	Öğrencinin kendi ismi	3
	Bilgi, bilgi evi	2	Atatürk	3
	Bilim insanları	1	Bilgi, bilgi yuvası	3
	Çalışkan arılar	1	Hoşgeldin safalar getirdin	1
	Kolej okulu	1	Hababam	1

Tablo 4'ü incelediğimizde *"Okulunuzun ismi değişecek olsa ve okulun yeni ismini siz belirleyecek olsanız, okulun ismini ne koyardınız?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "1-I okulu, çiçek okulu, kelebek okulu, kalp okulu, 1-H okulu, çalışkanlar okulu, uğurböceği okulu, güzellik okulu, çirkin okulu, ağaç okulu, Ayşe öğretmen okulu, melek okulu, boyalı okulu, ana okulu, Atatürk okulu, kanguru/tavşan/kedi okulu, başarı okulu, çocuk okulu, lise okulu, hayvanat bahçesi okulu" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerinin verdiği cevaplar ise "çiçek okulu, uğurböceği okulu, Atatürk okulu, Mete okulu, Aslan okulu, ana okulu, güzel okulu, büyük okulu, çalışkanlar okulu, 1-C okulu, süs okulu, resim defteri okulu, fil/ördek/kelebek okulu, öğretmenimin ismi olsun" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 4'dekilerin dışında ayrıca "Cumhuriyet, çalışkan öğrenciler, okuma ve yazma evi, öğrenme merkezi, emekler geçer, okul müdürünün ismi, 4-K, iyi dersler dilerim, şık ve tarz, Galatasaray, dünyanın en güzel okulu, eğitimli, aslan, erguvan, eğitimli, cumhuriyet, okuma yazmayı öğreniyorum" şeklinde çeşitli cevaplar vermiştir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruya Tablo 4 haricinde

ayrıca "saat, cennet, başarılı, arkadaş, eğlenceli ve öğretici oyunlar okulu, başaran, efeler, eğitim, ülkeler, matematik, öğlenci-sabahçı, ders evi, Koca Sinan" şeklinde cevaplamışlardır.

Soruyla ilgili öğrencilerin verdikleri cevaplara bakacak olursak;

"Okulumuzun ismi değişecek olsa Mustafa Kemal Atatürk koyarım",

"Çalışkan Arılar koyardım"

"İyi şanslar dilerim koyarım ama keşke böyle birşey olsa da koysam",

"Okul isminin değişmesini istemezdim",

"Kendi adımı koyardım".

Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; sevilen (hayvanlar, bitkiler) canlılar ve Atatürk ismidir. *"Okulunuzun ismi değişecek olsa ve okulun yeni ismini siz belirleyecek olsanız, okulun ismini ne koyardınız?"* sorusuna 1. sınıf öğrencileri "hayvan isimleri, çiçek isimleri, Atatürk, çalışkanlar, anaokulu, okudukları okulun ve mevcut şubenin ismini", 4. sınıf öğrencileri "Atatürk, kendi isimlerini, mevcut okulun ismini, futbol takımı isimlerini" koymayı tercih etmişlerdir. 1. sınıfların koydukları isimlerde, ağırlıklı anaokullarında kullanılan simgeler, saflık ve çocuksuluk dikkati çekmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin koydukları isimler daha çok güncel ve gerçekçi isimlerdir.

"Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algısı" Konulu Ana Temaya İlişkin Bulgular ve Sonuçlar.

"Okuldayken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 5
Öğrencilerin "Okuldayken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Mutlu	32	Mutlu	29
	Mutsuz	1	Mutsuz	3
	Kızgın	1	Kızgın	1
	Sıkkın	1	Sıkkın	1
	Üzgün	1		
4. sınıf	Mutlu	19	Mutlu	13
	İyi, çok iyi	8	İyi, çok iyi	9
	Sevinçli	6	Heyecanlı	5
	Heyecanlı	4	Güzel	2
	Huzurlu	3	Rahat	2
	Güzel	3		
	Güvenli	2		
	Rahat	2		

Tablo 5'e göre *"Okuldayken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "mutlu (% 88), mutsuz (% 3), kızgın (% 3), sıkkın (% 3), üzgün (% 3)" şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerin verdiği cevaplar ise "mutlu (% 85), mutsuz (% 9), kızgın (% 3), sıkkın (% 3)" şeklindedir. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 5 haricinde ayrıca "keyifli, endişeli, mutsuz" şeklinde çeşitli cevaplar vermiştir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruya Tablo 5'de geçenlerin dışında ayrıca "gergin, enerjik, mükemmel, kahraman gibi, normal, akıllı, güvenli, huzurlu, çalışkan, fena hissetmiyorum" şeklinde yanıtlamışlardır.

Öğrencilerin verdikleri cevaplarla ilgili bazı örnekler şu şekildedir;

"Okuldayken kendimi mutlu ve huzurlu hissediyorum",

"Mutlu, sınava girince heyecanlı, kısaca bütün duygular",

"İyi hissediyorumçünkü arkadaşlarımla birlikte eğitim görüyoruz",

"Tahtaya kalkarken heyecanlı oluyorum, bir de kendimi rahat hissediyorum",

"Kendimi kahraman gibi hissediyorum",

"Çok sevinçli hissediyorum çünkü ileride bir meslek sahibi olacağım aklıma geliyor".

Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; olumlu duygular ve olumsuz duygulardır. *"Okuldayken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"* sorusuna öğrenciler genellikle "mutlu" hissettikleri cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin olumlu duygularının olumsuz duygularından daha fazla olduğu ve okulda kendilerini iyi duygular içinde hissettikleri görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin ergenlik dönemi öncesi, daha uyumlu, isyankâr ve karşıt gelme davranışlarının daha az görüldüğü, öğretmenlerinin her dediğini yapmaya çalışarak gözlerine girmeye çalışan ve onları idealleştiren, yaş dönemi özellikleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

"Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 6

Öğrencilerin "Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Öğretmeni	19	Öğretmeni	14
	Dersleri	12	Dersi	8
	Koridoru	3	Teneffüsü	4
	Ödev yapmayı	1	Arkadaşları	3
	Hayır	1	Oyun oynamayı	2
			Sıramı	1
			Yazı yazmayı	1
			Resim yapmayı	1
4. sınıf	Öğretmen	27	Öğretmen	18
	Arkadaş	21	Arkadaş	14
	Dersler	6	Dersler	5
	Sınıf	3	Sınıf	3
			Her şeyi	2

Tablo 6'yı incelediğimizde *"Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?"* sorusuna 1. sınıf kız öğrencilerinin verdiği cevaplar "öğretmeni (% 53), dersleri (% 33), koridoru (% 8), ödev yapmayı (% 3)" özledikleri şeklinde farklılık göstermiştir. 1. sınıf erkek öğrencilerin verdiği cevaplar ise "sıramı, koridoru, öğretmeni, dersleri, teneffüsü, arkadaşları, resim yapmayı, yazı yazmayı, oyun oynamayı" özledikleri şeklinde çeşitlilik göstermiştir. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruya Tablo 6'da geçenlerin dışında ayrıca "bahçe, her şeyi, sınav, ödev, soru çözme, okuma-yazma, yıldız verince öğretmeni, eğitim-öğretim görmeyi" özledikleri şeklinde çeşitli cevaplar vermişlerdir. 4. sınıf erkek öğrencileri ise Tablo 6 haricinde bu soruya "yaz tatilini, okulda geçen anıları, öğrenmeyi, yeni bilgileri, alışkanlık" şeklinde cevaplamışlardır.

Öğrenciler kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

"En fazla öğretmenim ile arkadaşlarımı özlüyorum",
"Okul tatile girince sınıfımı, arkadaşlarımı, öğretmenimi çok özlüyorum",
"Arkadaşlarımı ve dersleri bir de yıldız verince öğretmeni",
"İki şeyi, biri sevdiğim dersleri öbürü ise arkadaşlarımla oynamayı",
"Okumayı yazmayı çok özlüyorum".

"Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?" sorusuna 1. sınıf öğrencileri ilk sırada "öğretmen ve dersler" cevabını vermişlerdir. 4. sınıf öğrencileri ise bu soruyu "öğretmen ve arkadaş" şeklinde yanıtlamışlardır. Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; öğretmen ve dersler ile arkadaştır. Yaş büyüdükçe arkadaşlık ilişkilerinin geliştiği, dersin yerini arkadaşlık ilişkilerinin aldığı görülmektedir. Her iki sınıf düzeyinde de öğretmenin özlenen olarak ilk sırada yer alması, öğretmenin eğitimdeki rolünü ve önemini bir kez daha karşımıza çıkarmaktadır. Derslerin özlenmesinin de dersin içeriğinden ziyade öğretmenin sevdirmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

"Okulla ilgili en sevdiğim şey ……" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

"Okulla ilgili en sevdiğim şey……" şeklinde devamının tamamlanması istenen soruyu 1. sınıf kız öğrencileri "öğretmen (% 55), dersler (% 25), resim/hamur/boyama yapmak (% 14,5), teneffüs (% 5,5)" şeklinde tamamlamışlardır. 1. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruyu "öğretmenim (% 44), arkadaşlarım (% 17), teneffüs, dersler, arkadaş, okumak/yazmak, annemin beslenmeme kek koyması" şeklinde tamamlamışlardır. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruyu Tablo 7 dışında ayrıca "her şey, oyun oynamak, sınıf, soru çözme, okuma/yazma, yazılı, eğitim, teneffüs" şeklinde tamamlamışlardır. 4. sınıf erkek öğrencileri ise Tablo 7 haricinde bu soruyu ayrıca "her şey, yok, sınav, özgür olmak, sıralar, sınıf, yazı yazma" şeklinde tamamlamışlardır.

Tablo 7
Öğrencilerin "Okulla ilgili en sevdiğim şey……" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Öğretmen	20	Öğretmen	15
	Ders	9	Teneffüs	6
	Resim yapma	3	Ders	5
	Teneffüs	2	Arkadaş	5
	Boyama yapma	1	Okuma	1
	Hamur yapma	1	Okuma-Yazma	1
			Annemin beslenmeme kek koyması	1
4. sınıf	Dersler	12	Dersler	13
	Arkadaş	10	Arkadaş	6
	Öğretmen	9	Öğretmen	5
	Öğrenmek	6	Öğrenmek	4
	Eğlenmek	2	Beden dersi	3
	Kitap okuma	2	Matematik dersi	3
			Kitaplar	2
			Teneffüs	2

Öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekildedir;

"Beden ve teneffüs",
"Dersler, öğretmenim ve arkadaşlarım"
"Bir şeyler öğrenmek",
"Kitap okumak, yazı yazmak, ilim öğrenmek",
"Soru çözme".

"Okulla ilgili en sevdiğim şey……" şeklinde devamının tamamlanması istenen soruya tüm öğrenciler "ders, öğretmen, arkadaş, teneffüs, öğrenmek" ortak cevaplarını vermişlerdir. Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; öğretmen ve dersler ile arkadaştır. Bu sonuç, bir önceki soru olan *"Okulun en çok neyini özlüyorsunuz?"* sorusunun sonuçlarıyla paralellik ve tutarlılık arz etmektedir. Yani öğrenciler sevdikleri şeyleri özlemektedirler. Öğretmen faktörü yine karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkati çeken bir başka özellik de ders dışı sevilen faaliyetlerin azlığıdır. Bu sonuç bir farklı açıdan bakıldığında, okulda öğrencilere sevecekleri ders dışı farklı alternatifler sunulmadığı için sadece dersle ilgili kavramları seçtikleri şeklinde de yorumlanabilir.

"Okulla ilgili en sevmediğim şey ……" sorusuna ilişkin bulgular ve sonuçlar.

Tablo 8
Öğrencilerin "Okulla ilgili en sevmediğim şey……" Sorusuna Verdikleri Cevaplar

	Kız	**f**	**Erkek**	**f**
1. sınıf	Arkadaşlar	12	Büyük çocuklar	6
	Tahtayı karalamaları	4	Dersler	4
	Tuvaletlerin pisliği	4	Arkadaşlar	3
	Kavgalar	3	Yaramaz çocuklar	3
	Pis olması	2	Tuvaletlerin pisliği	3
	Bana kızılması	1	Okulun kirliliği	3
	Tebeşir tozları	1	Öğretmenlerin kızması	2
4. sınıf	Yok	18	Yok	9
	Kavga	4	Küfür	4
	Kötü davranış	2	Kavga	3
	Tuvaletlerin pis olması	2	Çok yazı yazmak	3
	Yaramazlar	1	Sınıfın yasak bölgesi	2
	Yazı yazmak	1	Sınavlar	1
	Başarısız olmak	1	Kalabalık olması	1

"Okulla ilgili en sevmediğim şey……" şeklinde devamının tamamlanması istenen soruyu 1. sınıf kız öğrencileri "arkadaşlarımın çok konuşması, tuvaletin pis olması, tuvaletin pis kokması, tahtanın karalanması, kurallar, bana kızılması, kavgalar, kötü davranışlar, top oynanması, çiçeklerin solması, arkadaşlarımın oyunda ismimi söylememesi, okuma/yazma, tebeşir tozları, arkadaşlarımın yaramazlıkları, arkadaşlarımın bana gülmesi, okuma yazmamaya geçememek, pis olması" şeklinde tamamlamışlardır. 1. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruyu "arkadaşlarımın vurması/kötü davranması, bahçeye çıkamamak, dersler, yaramaz çocukların olması, okulun kirli olması, tuvaletin pis kokması, tuvaletin pis olması, öğretmenin kızması, büyük çocukların çarpması/vurması/top atması, yalnız kalmak, eşyalarımın çalınması, bilyelerimin yere düşmesi, tahtanın karalanması, eve gitmeyi" şeklinde tamamlamışlardır. 4. sınıf kız öğrencileri bu soruyu Tablo 8'in dışında ayrıca "okulda bağırılması, çocukların beni itmesi, dersler, test, kötü sözler, matematik dersi, sırada sıkışmak, tahta, serseri kişilerin olması" şeklinde tamamlamışlardır. 4. sınıf erkek öğrencileri ise bu soruyu ayrıca "ödevler, ders, müzik, kötü not almak, kızla oturmamak, bana kızılması, okulların tatil olması, çöp kovası, teneffüslerin kısa olması, çalışmak, okulun pis olması, arkadaşlarımın beni kızdırması" şeklinde tamamlamışlardır.

Soruyla ilgili öğrenciler kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

"Arkadaşlarımla kavga etmek",

"Bazı öğrencilerin kötü bir şekilde davranışları ve sözleri",

"Tuvaletlerin pis olması",

"Kavgacı ve küfürbaz çocuklar",

"Okulda bağırılması"

"Serseri kişilerin olması".

Verilen cevaplar incelendiğinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; öğrenci davranışları ve fiziksel sorunlardır. Okulla ilgili sevilmeyen şeyler arasında daha çok küfür, kavga, yaramazlık gibi öğrencilerin istenilmeyen davranışlara ve arkadaşlık ilişkilerine maruz kalmaları gelmektedir. Aile ve çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel şartları bireysel ilişkilerin içeriğini ve niteliğini etkilediği düşünülmektedir. Fiziksel yapıda ise okulun kirliliği ve tuvaletlerin pis olması dikkati çekmektedir.

Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada, İstanbul ili Bahçelievler ilçesi Yenibosna semtinde bulunan bir devlet ilkokulunda öğrenim gören 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin okula yönelik algılarını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu amaca uyumlu olarak, öğrencilere göre okulun anlamı ve öğrencilerin okula ilişkin duygusal algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma okuluna gelen öğrenci, daha çok düşük ve orta sosyo-ekonomik profili temsil etmektedir. İkili öğretim yapan bu okulun toplam öğrenci mevcudu 2417 olup, 102 öğretmen çalışmaktadır.

Araştırmada "Öğrencilere göre okulun anlamı nedir?" ana teması incelendiğinde, alt temalarda ortak olarak görülen, eğitim öğretim sürecindeki unsurlar ile öğretmen ve dersle ilgili kavramlardır. Ayrıca araştırmanın diğer ana temasını oluşturan "Okula ilişkin öğrencilerin duygusal algıları nelerdir?" sorusuna ait ortaya çıkan alt temalarda öğretmen, ders, fiziki unsurlar ve arkadaş ön plana çıkmaktadır.

Araştırma verileri incelendiğinde, 1. sınıf öğrencilerinin okula yönelik algılarını "beslenmeye koyulan yemekleri, öğretmenleri, teneffüsler, arkadaşları, dersleri ve sınıfta ya da okulda yapılan etkinlikler" olumlu yönde etkilemekte iken; "tuvaletin pis olması, tuvaletin pis kokması, kurallar, kavgalar, yaramazlıklar, kötü davranışlar, okulun kirli olması, diğer öğrencilerden gördükleri şiddet, bahçeye çıkamamaları, eşyalarının zarar görmesi" okula yönelik algılarını olumsuz yönde etkilemektedir. 4. sınıf öğrencilerinin okula yönelik algılarını "öğretmenleri, arkadaşları, dersleri, yeni bilgiler öğrenmeleri, özgür olmaları, kitaplar, teneffüsler" olumlu şekilde etkilemekte iken; "kavgalar, sınavlar, başarısız olmaları, tuvaletlerin pis olması, sırada sıkışmak zorunda kalmaları, diğer öğrencilerden gördükleri sözel ya da fiziksel şiddet, teneffüs sürelerinin kısa olması, okulda yasaklar olması, okulun kalabalık olması, ödevler" okula yönelik algılarını olumsuz şekilde etkilemektedir.

1. sınıflarda sevgi kavramı hem kızlarda hem de erkeklerde kullanılırken, 4. sınıfların hiçbirinde bu kavramın kullanılmaması dikkat çekicidir. Eğitim-öğretim süreçlerinde akademik performansın yanı sıra sevgi, saygı, sorumluluk, empati, hoşgörü, sabır, alçakgönüllülük gibi değerlerin de öğrencilere kazandırılması çok önemlidir. Öğretmenler her ne kadar bu değerlerin eğitimine önem verdiklerini belirtseler de sınıf seviyeleri ilerledikçe bu kavramların ve değerlerin derslerin gölgesinde kaldığı görülmektedir.

Öğrencilerin okullarını evleri gibi görmeleri, okullarını sevdiklerinin, benimsediklerinin, güvendiklerinin ve iç dünyalarında olumlu bir yere sahip olduklarının göstergesidir. Yavuzer'e göre (1993, s. 68) ev, çocuğun duygusal yaşamının oluştuğu merkezdir. Ev,

güvenliğin, aile içtenliğinin, yaşam garantisinin yansımasıdır. Çocuk dünyasında evin önemli bir yeri vardır.

Öğrenim görülen kademenin artması, öğrencilerin cevaplarındaki kavram sayısının artmasını da beraberinde getirmiştir. Örneğin; "Okulda kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" sorusuna 1. sınıf öğrencileri cevap olarak "mutlu, mutsuz, kızgın, sıkkın" gibi terimlerini tercih ederken, 4. sınıf öğrencileri ise bu soruyu "enerjik, mükemmel, kahraman gibi, akıllı" benzetmelerini kullanarak cevaplandırmıştır. Bu durum öğrencilerin yaşı ve eğitim-öğretim gördükleri sürenin artması ile edinilen kavram zenginliği ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca 4. sınıf öğrencileri, 1. sınıf öğrencilerine göre sorulara daha gerçekçi cevaplar vermişlerdir. Bu durumun da öğrencilerin yaşı ve bilişsel gelişim özellikleri ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre 1. sınıfta somut işlemler döneminde olan öğrenciler, somut işlemler gerçekleştirebilir ve muhakeme belli veya somut örneklere uygulanabilir olduğu sürece mantıklı muhakeme yapabilirler (Santrock, 2015, s. 288). Soyut İşlemler Dönemi'ne denk gelen 4. sınıfta ise öğrencilerin artık düşüncelerini somut yaşantılara dayandırmakla sınırlı değildirler. Gerçeklerin taklit edildiği durumları, soyut önermeleri ve tamamen varsayım olan olayları anlarlar ve bunlar hakkında mantıklı yürütme yapabilirler (Santrock, 2015, s. 370). Buna paralel olarak öğrencilerin sözcük bilgisini düzenleyecek biçimde zihinsel değişiklikler oluşur. Çocuğun 6 yaşındaki sözcük bilgisi ortalama 14.000 sözcükken, 11 yaşına geldiğinde ortalama 40.000 sözcüğe ulaşır (Santrock, 2015, s. 303).

İlkokulun bütün kademelerinde hiç şüphesiz öğretmen vurgusu dikkati çekmektedir. Öğrenciler öğretmenlerini örnek alarak bütün tutum ve davranışlarını içselleştirecekler, öğretmenin şahsında okulu ve eğitim-öğretim süreçlerini sevecekler veya bu süreçlerden olumsuz olarak etkileneceklerdir. Bu sebeple bu kademede, öğretmen eşittir okul şeklindeki bir söylem hiç de yanlış olmayacaktır. Öyleyse öğretmenlerin kalitesi oranında eğitim sistemi kalitelidir denebilir.

Öğrencilerin öğretmenlerine yönelik sahip oldukları tutumları, öğrenme süreci üzerinde önemli rol oynamaktadır (Miller, Thompson ve Frankiewicz, 1975, akt. Kalaycı ve Özdemir, 2013, s. 298). Lang, Wong ve Fraser'ın (2005) yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin dersleri sevip sevmemelerini etkileyen etmenlerden birinin, öğretmenlerin öğrencilerle kurmuş oldukları iletişim tarzı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerini başarıya ve çalışmaya teşvik ederek destekleyen ve onların sevgi, ait olma ve başarı ihtiyaçlarını dikkate alan öğretmenler daha etkili olarak algılanmaktadır. Destekleyici ve güvenli bir sınıf ortamı öğrencilerin öğrenme isteğini artırır (Özdemir, Yalın ve Sezgin, 2008). Yapılan araştırmalar öğrencilere yönelik öğretmenleri tarafından sergilenen sosyal destek davranışlarının okul bağlılığının davranışsal ve duygusal boyutları üzerinde olumlu etki gösterdiğini ortaya çıkarmıştır (Brewster ve Bowen, 2004).

Erkek öğrencilerin daha çok şikâyetçi olduğu akran zorbalığı, okulu sevmemelerine neden olurken, okula ilişkin algılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun için okuldaki öğretmenler, okul yönetimi ve özellikle de okul rehber öğretmeni okuldaki akran zorbalığını azaltmak için girişimlerde bulunmalıdır. Okulun bulunduğu çevre ve ailelerin sosyo-

ekonomik olarak düşük grupta yer almaları bu sıkıntıyı tetikleyici olduğu düşünülebilir. Bu bölgede yaptığımız çeşitli paylaşım toplantılarında ve okul ziyaretlerinde, ev içinde yaşayan birey sayısının fazla olması ve ekonomik sıkıntılar gibi faktörlere bağlı olarak aile içi huzursuzluğun sıklıkla görüldüğü ve belirli bir süre içinde kişilerarası şiddet olgusunun aile içinde normalleşmekte olduğunu deneyimleme fırsatımız oldu. Bu konuda ailelere yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması çocuklar ve öğretmenlere olduğu kadar büyük önem taşımaktadır.

Fiziki olarak okulun kirliliği ve tuvaletlerin pis olması dikkati çekmektedir. Okulun kalabalık olması, ikili öğretim yapması, ekonomik durumun iyi olmamasından kaynaklı yeterli hizmetli çalıştıramamasının buna neden olduğu akla gelmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin okula yönelik algıları okulun fiziki yapısından, okulun imkânlarının az olmasından çok etkilenmemekte; arkadaşlarının ve öğretmenlerinin davranışlarından, okulda yapılan faaliyetlerden daha çok etkilenmektedir. Bu nedenle öğrencilerin okula yönelik algılarını olumlu yönde artırmak için öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşlarıyla olan mutlu birlikteliğini çoğaltacak çalışmalar yapılmalıdır; öğrencilerin hoşuna giden, öğrencilerin okulda bulunmaktan zevk aldığı faaliyetler düzenlenmelidir.

Okulda yapılan etkinlikler, ders dışı aktiviteler, oyunlar, derslerin farklı işlenmesi, yarışmalar her iki kademe öğrencilerinin okula yönelik algılarını olumlu şekilde etkilemektedir. Bu sebeple ilkokulda öğrencilere akademik bilgi yönünden çok yüklenmek yerine okulu sevdirecek ve benimsetecek bir strateji izlenmeli, gelişim dönemlerine uygun uygulamalı ve daha zevkli bir müfredat takip edilmelidir.

Okul yaşamının niteliği, öğrencilerin okulu olumlu algılamalarını sağlayacak etmenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul yaşamının niteliği, öğrencilerin okul yaşamına katılımı ve okul çevresi ile meşguliyetleri sürecinde ortaya çıkan bir iyi oluş halidir (Karatzias, Athanasıou, Power ve Swanson, 2001, s. 91, akt. Kalaycı ve Özdemir, 2013, s. 297). Yaşam niteliği kavramına dayalı olarak kavramsallaştırılan okul yaşamının niteliği, öğrencilerin okul doyumları, sınıf içi çalışmalara bağlılıkları ve öğretmenlere yönelik tutum bileşenlerinden oluşmaktadır (Epstein ve McPartland, 1976, akt. Kalaycı ve Özdemir, 2013, s. 297).

Öğrencilerin okula yönelik algılarını etkileyen unsurlardan biri de okul iklimidir. Örgüt iklimi, örgütün kişiliğini ifade eder, örgütü bir bütün olarak betimler ve bir örgütün önemli ortak özelliklerinin algılanma biçimi olarak da tanımlanabilir (Demirel, 2003). Olumlu bir okul ikliminde akademik gelişme ve öğrenmeye önem verilir, öğrenciler ve öğretmenler arasında olumlu ilişkiler vardır, okul toplumunun tüm üyeleri birbirine saygı duyar, adil ve tutarlı bir disiplin politikası izlenir, aile desteği ve katılımı önemsenir. Bu nedenle, öğrencilerin okula bağlılık göstermesi, okul iklimi ve okuldan memnuniyet ile ilişkilidir. Okul iklimi, öğrencilerin öğrenme, güvenlik duygusu ve risk alma gibi özelliklerini olumlu ya da olumsuz etkiler (Özdemir vd., 2010). Olumsuz bir okul iklimi öğrencilerin akademik başarısını düşürür ve şiddet davranışlarını ya da bu davranışlara yönelme riskini artırır (Blum, 2005). Ayrıca sınıfların kalabalık olması, ders materyallerinin ve öğretim programlarının etkisizliği ve sosyal etkinliklerin, okulun sosyal çevresinin ve rehberlik

hizmetlerinin yetersizliği gibi faktörler, ilköğretim okullarında disiplin olaylarının yaşanmasında etkili olmaktadır (Türnüklü, Zoraloğlu ve Gemici, 2001). Bu sebeple okul yöneticilerinin bu konu üzerinde durarak olumlu bir okul iklimi oluşturabilmek için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Bu araştırma İstanbul'da yoğun göç alan dezavantajlı olmakla beraber hızlı bir dönüşümün yaşandığı bir ilçede gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, ileride yapılacak çalışmalarda benzer ilçelerde yürütülerek genişletilebilir ve il ve ilçe milli eğitim yöneticilerine uygulama odaklı örnekler sağlayabilir. Bunun yanında, araştırmada sunulan verilen öğrencilerin gözünden aktarılmıştır. Araştırma, aile boyutunu da içine alarak anne ve babaların gözünden çocuğun okul algısı da aktarılarak, öğretmenlere ve eğitim yöneticilerine özgün bakış açıları sağlayabilir.

Okullar, hızlı değişim ve gelişim gösteren toplumun ve yeni neslin sosyal, kültürel, psikolojik ve pedagojik gereksinimlerini karşılayacak şekilde yeniden ele alınarak yapılandırılmalıdır. Bu yapılandırma eğitim felsefesinden okul mimarisine kadar geniş bir yelpazede ele alınmalı ve okullar öğrencilerin arzu ettikleri mekânlar haline getirilmelidir. Çocuk gözüyle aktarılan okul algısı disiplinlerarası bir boyutta ele alınarak, gerek fiziksel gereksel eğitim öğretim süreçleriyle ilgili faaliyetlerde "yaparak yaşayarak öğrenme" anlayışının gerçek anlamda gerçekleştirildiği eğitim-öğretim ortamları gerçekleştirilebilir. Bu noktada, eğitim bilimleri, sosyal bilimler, temel bilimler ve sanat ve tasarım konusunda çalışmalar yapan öğretmenlerin, eğitim yöneticilerinin, uygulamacıların ve akademisyenlerin işbirliği halinde çalışmasına ve özgün okul modellerini geliştirmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma öğrenci görüşleriyle sınırlı olup ilerideki araştırmalarda velilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşlerinin de alınması konunun çok boyutlu incelenmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar

Akdemir, H. (1980). *Eğitim sosyolojisi.* Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.

Akey, T. (2006). *School context, student attitudes and behavior and academic achivement: An exploratory analysis*. Mdrc Building Knowledge to Improve Social Policy. 01 Temmuz 2015 tarihinde http://www.mdrc.org/sites/default/files/full_519.pdf adresinden erişildi.

Arastaman, G. (2009). Lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlılık durumlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*, 102-112.

Blum, R. (2005). *School conectedness: improving the lives of students.* Baltimore, Maryland: John Hopkins Bloomberg School of Public Health.

Brewster, A. B., Bowen, G. L. (2004). Teacher support and the school engagement of Latino middle and high school students at risk of school failure. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *21*(1), 47-67.

Çalık, E. (2008). *İlköğretim öğrencilerinin iyimserlik düzeylerinin ve okula ilişkin algılarının incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Demirel, Ö. (2003). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Göksu, T. (2007). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Jimerson, S. R., Campos, E., & Greif, J. L. (2003). Toward an understanding of definitions and measures of school engagement and related terms. *The California School Psychologist*, *8*, 7-27.

Kalaycı, H., Özdemir, M. (2013). Lise öğrencilerinin okul yaşamının niteliğine ilişkin algılarının okul bağlılıkları üzerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 293-315.

Kayhan, Ü. ve Eroğlu, G. (1999). *Bir eğitim ortamı olarak okul (yapı, işleyiş ve ilişkiler)*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Lang, Q. C., Wong, A. F. ve Fraser, B. J. (2005). Teacher-student interaction and gifted students' attitudes toward chemistry in laboratory classrooms in Singapore. *Journal of Classroom Interaction*, *40*(1), 18-28.

Öğülmüş, S. ve Çok, F (1996). *İlkokul öğrencilerinin okulla ilgili algıları*. Birinci Ulusal Çocuk Kültürü Sempozyumunda sunuldu, Ankara

Özdemir, S., Yalın, H. ve Sezgin, F. (2008). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E., Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *38*, 213-224.

Özdemir, M., Kalaycı, H. (2013). Okul bağlılığı ve metaforik okul algısı üzerine bir inceleme: Çankırı örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, *13*(4), 2125-2137.

Özer, M. A. (2012). Bir modern yönetim tekniği olarak algılama yönetimi ve iç güvenlik hizmetleri. *Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, *33*, 147-180.

Öztürk, H. (1993). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Patama, R. (2003). *Student satisfaction in Thai Private Vocational Schools*. Doctorate Dissertation. Department of Educational Administration and Foundations, Illinois State University.

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Saydam, A. (2005). *Algılama yönetimi*. İstanbul: Rota Yay.

Stupak, R. J. (2000). Perception management: an active strategy for marketing and delivering academic excellence, business sophistication, and communicatıon successes. *Public Administration & Management: An Interactive Journal*.

Türnüklü, A., Zoraloğlu, Y. ve Gemici, Y. (2001). İlköğretim okullarında okul yönetimine yansıyan disiplin sorunları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 7*(27), 417-441.

Yavuzer, H. (1993). *Resimleriyle çocuk: resimleriyle çocuğu tanıma*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, B. ve Bayrakdar, M. (2006). *Okul-çevre ilişkileri.* Ankara: Pegem Yayıncılık.